

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'İN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Nitsavim-Vayeleh:

Günlerimizi Yenilemek

Hakikat anı gelmiş çatmıştı. Moşe yakında ölecekti. Ablası Miryam ile ağabeyi Aaron'un kendisinden önce ölmelerine tanık olmuştu. Tanrı'ya dua etmişti – ebediyen yaşamak için değil, hatta biraz daha uzun yaşamak için bile değil; basitçe "Lütfen [Erets Yisrael'e] geçeyim ve Yarden'in ötesindeki iyi ülkeyi göreyim" (Devarim 3:25) demişti. İzin ver, yolculuğu tamamlayayım. İzin ver, hedefe varayım. Ama Tanrı hayır demişti:

"Yeter!" dedi A-Şem. "Bana bir daha bu konuda konuşma." (Devarim 3:26)

Moşe'nin etmiş olduğu diğer duaların neredeyse hepsine rıza gösteren Tanrı, onu bu konuda reddetmişti.¹

Bunun ardından Moşe, hayatının bu son günlerinde ne yapmıştır? 613 emrin en sonuncuları olan ve gerek Yahudiliğin gerekse de Yahudi halkının geleceği için önemli sonuçlara sahip olacak iki talimat verdi. İlki, *Akel* olarak bilinir. Bu emre göre, kral, yedinci yıl olan *Şemita* yılını takip eden Sukot bayramı sırasında halkı bir araya toplamalıdır:

"Her yedi yılın bitiminde, borçları iptal (*Şemita*) yılında, Çardaklar Bayramı sırasında, tüm Yisrael

[Tanrı'nın] seçeceği yerde Tanrı'n A-Şem'in Huzuru'nda görünmek üzere geldiği zaman, bu Tora'yı tüm Yisrael'in karşısında, duyacakları şekilde oku. Halkı bir araya topla – erkekleri, kadınları, çocukları ve şehirlerindeki yabancıları – ki dinlesinler ve Tanrı'nız A-Şem'e huşu duymayı öğrensinler ve bu Tora'nın tüm sözlerini titizlikle yerine getirsinler. Bilmeyen çocukları da onu dinlesinler ve miras almak için Yarden'i geçmek üzere olduğunuz toprağın üzerinde yaşadığınız tüm günler boyunca Tanrı'nız A-Şem'den çekinmeyi öğrensinler" (Devarim 31:10-13).

Tanah'ın sonraki kitaplarında bu emre belirli herhangi bir şekilde değinilmemektedir, ama buna çok benzeyen toplantılara dair anlatımlar vardır: kralın veya dengi bir liderin ulusu bir araya topladığı, Tora'dan bölümler okuduğu veya halka tarihlerini hatırlattığı ve onları, Tanrı ile antlaşma içinde olan bir halk olarak kaderlerinin koşullarını tasdik etmeye davet ettiği antlaşma yenileme seremonileri.

Aslına bakılırsa, Moşe'nin, hayatının son ayı içinde yapmakta olduğu da budur. Devarim kitabı bir bütün olarak, Sinay Dağı'ndaki ilk antlaşmadan neredeyse kırk yıl ve bir nesil sonra antlaşmanın yeniden bir beyanıdır. Yeoşua kitabının sonunda bunun bir başka örneği daha vardır (bkz. Yeoşua kitabı *perek* 24). Yeoşua, Moşe'nin halefi olarak görevini yerine getirerek halka Yarden'i geçirdikten, savaşlarında onlara komuta ettikten ve onları ülkeye

¹ Burada önemli bir ders vardır. Bizim başkaları için ettiğimiz ve başkalarının bizim için ettiği dualara cevap verilir. Kendimiz için ettiğimiz dualar ise her zaman cevap bulmaz. Bu nedenledir ki, hastaların iyileşmesi ve yastakilerin teselli bulması için dua ettiğimiz zaman, "diğer hastaların [veya yastakilerin] arasında" iyileşmelerini [veya teselli bulmalarını] dileriz. Yeuda A-Levi'nin *Kuzari*'de işaret ettiği üzere, bireylerin çıkarları birbiriyle çatışabilir ve bu nedenle toplumsal olarak dua eder, kolektif iyiyi ararız.

yerleştirdikten sonra halkı toplamış ve antlaşmayı tekrar teyit etmiştir.

Bir başka benzeri olay asırlar sonra Kral Yoşiyau'nun krallığı sırasında meydana gelmiştir. Elli beş yıl boyunca hüküm süren büyükbabası Menşe, Yeuda krallarının en kötülerinden biriydi ve çocuk kurbanları da dâhil olmak üzere putperestliğin çeşitli şekillerini halkın hayatına sokmuştu. Yoşiyau, ulusu inancına geri getirmek istedi ve başka şeylerin arasında, Bet Amikdaş'ın temizlenmesini ve onarılmasını emretti. Putperestliğin yayıldığı ve Tora'nın neredeyse unutulduğu onlarca yıllık süreç içinde yok edilmesini önlemek üzere gizli bir yerde mühür altında tutulmuş bir Tora kopyasının keşfedilmesi² de işte bu restorasyon sırasında meydana gelmişti. Bu keşifle derinden etkilenen kral, *Akel* benzeri bir ulusal toplantı düzenlemişti:

“Kral [ulaklar] gönderdi ve Yeuda ve Yeruşalayim'in tüm ileri gelenleri onun yanına toplandı. Kral, tüm Yeuda adamları ve tüm Yeruşalayim sakinleri de – ve Koenler ve peygamberler ve küçükten büyüğe tüm halk – beraberinde olmak üzere, *A-Şem*'in Evi'ne çıktı ve *A-Şem*'in Evi'nde bulunmuş olan Antlaşma Kitabı'nın tüm sözlerini onların kulaklarına okudu. Kral, sütunun yanında ayakta durdu ve *A-Şem*'in ardından yürümek ve emirlerini ve tanıklarının ve hükümlerini tüm kalple ve tüm canla gözetmek, bu kitapta yazılı olan bu Antlaşma sözlerini teyit etmek üzere *A-Şem*'in huzurunda Antlaşma'yı [yeniden] yaptı. Ve tüm halk antlaşmaya [bağlı] kalacağını taahhüt etti.” (Melahim II 23:1-3)

En ünlü *Akel* tipi seremoni, Babil'den ikinci dönüş dalgasının ardından Ezra ve Nehemya tarafından düzenlenen ulusal toplantıydı (Nehemya 8-10). Ezra, Bet Amikdaş'ın kapılarında birinin yanında bir platformun üzerinde durarak, Tora'yı tüm halka okumuştur. Leviler, söylenenleri halka açıklamaları için kalabalık boyunca aralara yerleştirilmişlerdi. Roş Aşana'da başlayan seremoni, Sukot'un ardından sona erdi, o aşamada halk toplu bir halde “Tanrı'nın kulu Moşe tarafından verilmiş olan Tanrı'nın Kanunu'nu izlemek ve Efendimiz *A-Şem*'in tüm

² Bu, olay hakkında Radak ve Ralbag'ın anlayışını yansıtmaktadır. Abravanel ise, ulusun tarihinin putperestlik dönemleri sırasında bile Tora'nın başka kopyalarının korunmamış olduğuna inanmakta zorluk çeker ve Bet Amikdaş'ta mühür altında bulunan kopyanın özelliğinin, Moşe'nin kendi eliyle yazmış olduğu kendi Sefer Tora'sı olması olduğunu öne sürer.

emirlerini, kanunlarını ve hükümlerini gözetmek ve yerine getirmek üzere kendilerini bir beddua ve yeminle bağladılar” (Nehemya 10:30).

Diğer emir – Moşe'nin halka verdiği en son emir – “Şimdi, kendinize bu Şarkıyı yazın ve onu Bene Yisrael'e öğret” sözlerinde yer alır. Hahamlarımızın geleneğinde bu sözler, bir Sefer Tora yazmayı veya en azından yazılmasında pay sahibi olmayı öngören bir emir olarak anlaşılmalıdır. Acaba bu iki emir neden özellikle bu zamanda verilmiştir?

Burada derin bir şeyler oluyordu. Tanrı'nın, Moşe'nin Yarden'i geçmesine izin verilmesi yönündeki isteğini reddederken oldukça haşın görüldüğünü hatırlayın: “Yeter!... Bana bir daha bu konuda konuşma.” Bu Tora'nın ödülü bu mudur? Tanrı peygamberlerin en büyüğüne bu şekilde mi karşılık vermiştir? Tabii ki hayır.

Bu son iki emirde Tanrı, Moşe'ye ve onun aracılığıyla çağlar boyunca tüm Yahudilere, ölümsüzlüğün – ve sadece cennette değil, yeryüzünde de – ne olduğunu öğretmekteydi. Bizler faniyiz, çünkü fizikseliz ve hiçbir fiziksel organizma ebediyen yaşamaz. Büyürüz, yaşlanırsınız, zayıflarsınız ve ölürüz. Ama biz yalnızca fiziksel değiliz. Aynı zamanda maneviyiz de. Bu son iki emirde bize, dört bin yılda ölmemiş ve güneş, ay ve yıldızlar olduğu sürece de ölmeyecek³ olan bir ruhun parçası olmanın nasıl bir şey olduğu öğretilmektedir.

Tanrı, Moşe'ye ve onun aracılığıyla bize, nasıl asla yaşlanmayan bir uygarlığın parçası haline gelebileceğimizi göstermiştir. Tora'nın son iki emri, yenilenme ile ilgilidir: önce kolektif, sonra da bireysel anlamda.

Akel – her yedi yılda bir yapılan, antlaşmayı yenileme seremonisi – ulusun, kendisini misyonuna düzenli olarak yeniden adanmasını temin ediyordu. Birçok kez, dünyada bu antlaşma yenileme seremonisinin hâlâ gerçekleştiği bir yer olduğunu öne sürmüşümdür: Amerika Birleşik Devletleri.

Antlaşma veya akit kavramı, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Avrupa siyasetinde, özellikle de Calvin'in Cenevre'sinde ve İskoçya, Hollanda ve İngiltere'de belirleyici bir rol oynamıştı. Ancak bunun en uzun ömürlü etkisi, erken dönem Püriten yerleşimciler tarafından götürüldüğü ve bugün bile siyasi kültürünün bir parçası olarak kaldığı Amerika üzerinde olmuştur. Neredeyse her Başkanlık Ant İçme Konuşması – 1789'dan beri her dört yılda bir –

³ Bkz. Yirmeyau 31.

açıkça veya üstü kapalı olarak bir antlaşma yenileme seremonisi, bir anlamda *Akel*'in çağdaş bir versiyonu olagelmıştır. 1987 yılında, Amerika Anayasası'nın iki yüzüncü kutlamaları sırasında Başkan Ronald Reagan anayasayı "Yalnızca kendimizle değil tüm insan ırkıyla yaptığımız" bir tür "antlaşma" olarak tarif etmişti: "Bu insani bir antlaşmadır; evet, ve bunun ötesinde, kurucu atalarımızın sürekli olarak yardımına başvurdukları Üstün Varlık'la da bir antlaşmadır." Amerika'nın görevi, demişti Reagan, "insanlıkla olan antlaşmayı sürekli yenilemektir... 200 yıl önce başlanmış olan işi, Amerika'nın kendine mahsus görevi olan o büyük, asil işi – insani özgürlüğün zaferini, insanın Tanrı'nın [kanatları] altındaki özgürlüğünün zaferini – tamamlamaktır."⁴

Eğer *Akel* ulusal bir yenilenme ise, her birimizin yeni bir Sefer Tora yazılmasında bir pay sahibi olması yönündeki emir de kişisel bir yenilenmedir. Tanrı'nın talimatıyla, Moşe, gelecek tüm nesillere bir mesaj vermekteydi: Ben Tora'yı babalarımın (veya büyükbabalarımın veya büyük-büyükbabalarımın) teslim aldım demeniz yeterli değildir. Onu her nesilde almanız ve "yeni" yapmanız gerekir.

Yahudi yaşamının en çarpıcı özelliklerinden biri, İsrail'den Palo Alto'ya kadar, Yahudilerin, dünyanın en hevesli bilişim teknolojisi kullanıcıları arasında olmaları ve bunun gelişimine, dünyadaki nüfuslarına orantısız bir düzeyde fazlasıyla katkıda bulunmuş olmalarıdır (Google, Facebook, Waze). Ama biz hâlâ Tora'yı, tamı tamına, binlerce yıl önce yazıldığı şekilde yazarız – elle, tüy kalemle ve deri bir parşömen tomara. Bu bir çelişki değildir; derin bir hakikattir. Geçmişini beraberinde taşıyan bir halk, geleceğini korkusuzca inşa edebilir.

Yenilenme en zorlu insani üstlenimlerden biridir. Yıllar önce, Britanya Başbakanı olmak üzere olan adamla birlikte konuşmaya oturmuştum. Sohbetimiz sırasında "En çok dua ettiğim şey, oraya (Downing Sokağı no. 10'daki başbakanlık ofis ve konutunu kastediyordu) geldiğimiz zaman, oraya neden gelmek istediğimi hiçbir zaman unutmamak" demişti. Sanırım aklında, 1957-1963 yılları arasında Britanya Başbakanlık koltuğunda oturmuş olan Harold Macmillan'ın ünlü sözleri vardı. Macmillan kendisine siyasette en korktuğu şeyin ne olduğu

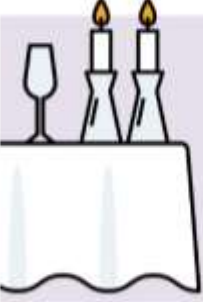
sorulduğunda "Olaylar, sevgili evlat, olaylar" diye cevap vermişti.

Olaylar olur. Gelip geçen rüzgârlar bizi savurur, bizim eserimiz olmayan sorunlara takılırız ve sürükleniriz. Bu olduğu zaman – ister bireylere, ister kurumlara, isterse de uluslara – yaşlanırız. Kim ve neden olduğumuzu unuturuz. Sonunda bizden daha genç, daha aç veya daha motive kişiler (veya örgütler veya kültürler) bize üstün gelir.

Genç, aç ve motive kalmanın tek yolu, dönemsel yenilenmelerdir; nereden geldiğimizi, nereye gitmekte olduğumuzu ve tüm bunların nedenini ve niçinini kendimize hatırlatmaktır. Kendimizi hangi ideallere adıyoruz? Hangi yolculuğa devam etmeye davet ediliyoruz? Hangi hikâyenin parçasıyız?

Peygamberlerin en büyüğünün tam da kendi faniliği ile yüzleştiği anın ta kendisinde, Tanrı'nın ona – ve bize – yalnızca göklerde değil, burada, aşağıdaki dünyada da ölümsüz olmanın sırrını vermesi ne kadar da titiz bir zamanlamadır ve dolayısıyla ne kadar da güzeldir! Çünkü antlaşmanın şartlarını gözettiğimiz ve onu yaşamlarımızda tekrar yeni hale getirdiğimiz zaman, ister çocuklarımız, ister öğrencilerimiz, isterse de yardım ettiklerimiz veya etkilediklerimiz olsun, ardımızdan gelenlerin içinde yaşamaya devam ederiz. "Günlerimizi öncelerde olduğu gibi yenileriz" (bkz. Eha 5:21). Moşe ölmüştür, ama öğrettikleri ve vizyonu yaşamaya devam etmektedir.

⁴ *Public Papers of the Presidents of the United States, Ronald Reagan, 1987, 1040-43.*

Şabat Sofrasında

1. Size Bene Yisrael'e verilen en son *mitsvalar* neden özellikle bu ikisiydi?
2. Düzenli olarak yerine getirilen hangi *mitsvalar* *Akel* ile benzer bir sonucu elde etmeyi sağlar?
3. Hiç bir Sefer Tora'nın yazılışında payınız oldu mu? Bu size nasıl bir duygu verdi (veya sizce bu nasıl bir duygu olsa gerektir)?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/nitzavim/to-renew-our-days/>

Family Edition şimdi Türkçe!